

LÁNYI ISTVÁN

DUBROVNIKI UTÓHANGOK

Augusztus 31-én véget értek a dubrovniki Nyári Játékok. A lovrjenáci és nevelini bástyákon kihúnytak a reflektorfények és az évszázados városfalakról bevonták a fesztivál zászlait. És Dubrovnik, a múzeum-város és mondén világfürdő e furcsa keveréke, visszasüllyedt mindennapi életmódjába, szegényebb lett néhány forrólégtörű színházi és hangversenyesttel, elköltöztek belőle a művészet vándormadarai és ottmaradtak a Baedekkert és fényképezőgépeket szorongató, képeslapokat frogató prózai turisták temérdek málháikkal és pénzüikkel. Dubrovnik újra azzá lett ami: egy letűnt nagy kultúra temetőjévé, amelyben a zajos idegenek épp úgy szentségtörői a múltat konzerváló csendnek, mint minden más temetőben...

Útunk Bojan Stupicával a Városi Kávéház belső teraszán és figyeltük ezt a takarodást, néztük, hogyan hervad le a propaganda-mosoly e klaszszikus szépségű város arcáról, mint költözik be észrevétlen-didergőn a hallgatag ősz ez ősi falak közé. És arról beszélgettünk, vajon csakugyan Dubrovnik-e a legideálisabb hely az ilyen rendezmények számára, amilyenek a Nyári játékok is voltak... Fesztivált, ünnepi játékokat csak ott lehet rendezni, — mondta ki fennhangon Stupica —, ahova az emberek nem szórakozni és tivornyázni járnak, hanem ahova úgy járnak, mint a művészet felszentelt templomába. — Eltolta maga elől a feketekávés csészét, rövid, ideges mozdulattal végigsímitott őszbecsavarodott szakállú borostás állán, aztán továbbfűzte gondolatát: — „Látja ott azt a pirosposzsgás nyárs-polgár-házaspárt? Mit tudnak ők a művészetről? Eljöttek rákvörösre sülni, mert odafenn a Baltikon nincs ilyen nap, majonézos rákot zabálnak és prosekot vedelnek, aztán este — mert úgy illik — beülnek Hamletet nézni... Miattuk?! Nem, nem barátom... — én évek óta foglalkozom azzal a tervvel, hogy a revelini bástyán megrendezem Shaw Szent Johannáját, s hiszem is, hogy az előadásnak európai nivója lenne... de amikor meglátom ezeket a sáskákat, akik csak azért jönnek ide, hogy magukkal vigyenek valami népies műtyűrt és hogy otthon egy korsó sör mellett mesélhessék, hogy „und dann, mein Lieber...” anélkül, hogy akár csak meg-

és érintené őket a művészet szellője, — ah, nem érdemes! Mindig eszembe jut egy régi prágai emlékem, amikor egy zajos vásáron valami toprongyos alak felkapaszkodott egy hordóra és Heinét kezdte szavalni. Kiröhögték, nyakon öntötték sörrel!”

Az óra-torony patinás harangverő-vitézei fölött sirályok rikoltoztak. Lassan csend borult Dubrovnikra. A fejedelem reneszánsz-palotája felől most mintha felhangzott volna a régi urak csatos topánjainak kopogása, amott a Stradun fényesrekopott kőkockáin pedig nagy kacagással végigviharzott egy Držić-korabeli karnevál buja körmenete... Lehetetlen, hogy ebben a csodás városban, amelyet a természet és ihletett mesterkezdek egy jókedvű pillanatukban teremtettek, ne lehessen európai nivójú ünnepi játékokat rendezni!

Kezetszorítottam Stupicával és elindultam a síkatorok útvesztőjében. Fenn, a Gradac-park fenyőillatában még néhány nappal ezelőtt Goethe Iphigéniájának klasszikus szabatosságba fogott szenvedélyes sorai visszhangoztak, amott a kisöbölbe szelídített tengerhajlat felett hallgatagon áll a lovrjénáci bástya, amelynek teraszán tegnap még Hamlet tépelődött időtlen emberi problémákon... hát csakugyan fontos az, hogy egy müncheni Kispolgár mit érez és mit gondol minderről? Ez a mi Salzburgunk, a mi Bayreuthunk. És olyan csodálatosan szép, hogy a legbújjább képzeletű díszlet-tervező se álmodhatna szebbet!

És másnap felkerestem mindazokat, akik e rendezmény sorsa körül szorgoskodnak. Nyugodtságuk lehiggasztotta nyugtalanságomat. Doktor Marko Fotez, aki kezdeményezője volt e Játékoknak, így nyilatkozott: — „Nem vagyok híve a „fesztivál” szónak. Mj itt csak azt adhatunk elő, amit bele lehet komponálni e sajátos, természetadta dekorba. Emiatt a Játékok elsőrendű problémája a repertoár. A második számú probléma az előadások előkészítése. A Nyári Játékok akkor kezdődnek, amikor a városi színházak már zárják kapuikat, akkora már kész, kiforrottságú előadással kell előállnunk. De hogyan? Amikor a színházak féltékeny kicsinyességgel az utolsó percig maguknál tartják élszínészeiket, s mi itt csak igen kevés számú próbával tudunk készülni olyan előadásokra, mint a Hamlet, a Cid vagy Iphigénia...”

Fotez, habár Hamletjét rengeteg komoly bírálat érte, s tavalyi Szent Iván-éji álmát, amelyet a Gradac-park olajfái alatt rendezett meg, levették a műsorról, ma is szívügyének tekinti a Nyári játékok sorsát. — „Emlékszem, mikor nyolc évvel ezelőtt a lovrjénáci bástya komor szépségétől megihletve a Játékok megrendezését javasoltam az illetékeseknek. Hogy csóválták a fejüket!... Nem utasítottak vissza, csak vállukat vonogatták és azt mondták: „csináld, testvér!” Jómagam még a színészeim hordtuk fel a székeket a Hamlet első előadásához a bástya 217 lépcsőjén... Régen volt ez. Ma már egész Európa tud a lovrjénáci bástyáról, sőt: Ausztráliából rezerválnak jegyeket az előadásra! Európai nivójú fesztivál? Istenem,

ehhez sok minden kellene. Elsősorban is az egész ország érdeklődése, támogatása. Nem tudok tizedmagammal ilyen csodákat teremteni!”

Tomislav Tanhofert kávéházi törzsasztala mellett találtam. Szép, markáns ósz fejét már messziről megismertem. Ült és nézte a tengert, a kéklő-cavtati távlatokat. Most ő lett a dubrovniki színház intendánsa, az ő vállaira nehezedett a legfogasabb kérdés megoldása: olyan együttest teremteni, amely magva lehet a Játékok szezon-együttesének. Szelíd kék szemét rámemelve, csendes mosollyal magyarázta: — „Fiatalember, színházat csinálni roppant nehéz. Pénz kell hozzá és megértés. Mindkettőből sok. Jó színházat még nehezebb csinálni, de fesztivált, salzburgi ranggal — ehhez még több kell. Emberek. Ragyogó tehetségű, lelkes művészek, akik nem nyári mellékkeresetnek tekintik ezt itt, hanem magasabbrendű művészi küldetésnek! Maga rendező, tudja mit jelent nívós, komoly Hamlet-előadást rendezni... Lehet ezt, amikor a címszereplőket filmfelvétel között, a szezontól holtfáradtan iderepülőzik, hogy 6—8 hevenyészett próbával kiálljon egy nemzetközi közönség elé?! Nincs igaza Stupicának, mert sokan már azért járnak ide, hogy a Játékokat lássák. Ezeknek nyújtani kell valamit, mert ezeket a klasszikusokat másutt is játsszák. Nekünk, ha renomé akarunk szerezni magunknak, jobban kell játszanunk! Kivel? Ki jön ide, ebbe az én színházamba a fővárosból tíz hónapot vidéken parlagosodni, hogy két hónapig ragyoghasson a Játékok színpadán? Nehéz, nehéz ez barátom...”

Másról kezdtünk beszélgetni. A régi nyugtalanság újra felütötte bennem a fejét. Csakugyan nincs kiút? Örökké csak improvizálni fogunk itt, valóban csak az attrakció-éhes turisták varietészórakozása lesznek a Játékok? Tanhofer régi szerelmese a tengernek és ennek a nagyszerű kultúrillattal átítatott városnak. Olyan rajongással és tüllel is beszél róla, mint egy szerelmes diák. Élvezet őt hallgatni, a színpadi szó jugoszláv nagymesterét. Oly gyönyörűen beszél, hogy szavai gyógyító írként hullanak a szív nyugtalanságára. Mégis elbucúzom tőle, mert amott, piaci kosárral karján, feltűnik Marija Crnobori, ez a művészek legfegyelmezettettebbje, a Jugoszláv Drámai színház nagy tragikája, aki példás anya és háziasszony is. Megállítom és megkérem, üljön le velem egy pohárka beszédre. Ferdevágású, tüzes szeme mosolyog. A szeme tizenhatéves, az arca egy fáradt munkásasszonyé. Ő nem lát problémákat. Hivatása annyira eltölti, annyira kiegyensúlyozottá teszi, mint egy asszonyt a rendes szerelmi élet. Minden este játszik: Iphigéniát, a Cid infánsnőjét és Hamlet tragikus sorsú királynőjét. — „Harminc nap alatt tanultam meg az Iphigénia, 1100 versorát. Persze, emellett végeztem rendes színházbeli munkámat is. A színész nem a próbákon készül szerepére. Mindenütt: a villomosban, burgonyavásárlás közben, otthon és az emberek között. Én teljesen feloldódom a szerepben, úrrá lesz rajtam és szüntelenül a hatása alatt vagyok. Ezért nekem elegendő az a néhány próba is, amit itt kapunk. Persze, jobb lenne

ha színházaink többet is lehetővé tennének számunkra. Mert ez a szabad-
térj munka roppant nehéz. Sűgő nincs a Gradac-parkban, a díszlet nem
énmiattam van ott, nekem kell hozzáidomulnom ahhoz, amit a természet
odaültetett. De megy. Látom az emberek szeme csillogását esténként az
első sorokban, érzem a balsamos nagy csendben, hogy összeforrok velük,
hogy szeretnek azért, amit adok nekik. Problémák? Nem tudnék velük
megbirkózni, nem is az én dolgom.”

És elmegy. Főzni, a kisfiának, gyorsforralón. Iphigénia...

Én is szedelőzködöm. Én is itt hagyom ezt a szívfájdítóan szép várost,
ahol legszívesebben egész életemet leélném. Igen, odafenn a lovrjénáci
bástyán majd csak egy év múlva gyúlnak ki újra a jupiter-lámpák. Újra
masztix-szag és festékillat terjeng majd odafenn, izgatott emberek sűrög-
nek a boltívek alatt és amikor lecsendesedik minden, az adriai szélben,
túlvilágian zöldes fényben újra végigsétál majd Hamlet atyjának szelleme
a bástyafokon...

A játék újra kezdődik majd. Két hónapig megfiatalodott szépségben
ragyog majd a város és ha elmentek a komédiások, újra kezdődnek a tű-
zelő- és kenyérgondok, maguk lesznek a dubrovnikiak.

Milyen prózai az élet!

Lassan szemeregni kezd az eső. A bronzvitézek fölött sötétszürke fel-
hők gomolyognak. Menjünk, menjünk gyorsan innen...

ARP Jean (Párizsi Iskola):
Kompozíció (színes litográfia)